



DIREKTORATET FOR  
NATURFORVALTNING

UTREDNING



DN-utredning 9-2011

# CEPA-handlingsplan for våtmark 2011-2014

# CEPA-handlingsplan for våtmark 2011-2014

DN-utredning 9-2011

**Utgiver:**

Direktoratet for naturforvaltning

**Dato:** August 2011

**Antall sider:** 24

**Emneord:** Ramsarkonvensjonen, Ramsar, våtmark, CEPA, informasjon, kommunikasjon, våtmarkssenter, våtmarksdagen

**Keywords:** The Ramsar Convention on Wetlands, Ramsar, wetlands, CEPA, information, communication, wetland information center, worlds wetlands day

**Bestilling:**

Direktoratet for naturforvaltning,  
postboks 5672 Sluppen, 7485 Trondheim  
Telefon: 73 58 05 00  
Telefaks: 73 58 05 01  
[www.dirnat.no/publikasjoner](http://www.dirnat.no/publikasjoner)

**Refereres som:**

CEPA handlingsplan for våtmark 2011-2014. Handlingsplan for kommunikasjon, utdanning, deltagelse og bevisstgjøring om våtmark og Ramsarkonvensjonen

ISBN (Trykt): 978-82-7072-943-2

ISBN (PDF): 978-82-7072-944-9

ISSN (Trykt): 0804-1504

ISSN (PDF): 1891-4616

**Layout:** Guri Jermstad AS

**Foto forside:** Kim Abel ([naturarkivet.no](http://naturarkivet.no))

**EKSTRAKT:**

CEPA-handlingsplanen for våtmark skal bidra til en styrking av kommunikasjon, utdanning, deltagelse og bevisstgjøring relatert til verdien av våtmark og Ramsarkonvensjonen i Norge. CEPA (Communication, Education, Participation and Awareness)-konseptet er hentet fra Ramsarkonvensjonens formidlingsarbeid. Handlingsplanen er ment å bidra til en bedre ivaretagelse av våtmark i Norge ved å øke kunnskapen om våtmarkers verdi for mennesker og naturens mangfold.

CEPA-gruppa har definert ti mål som omfatter aktiviteter som skal bidra til implementeringen av handlingsplanen over en fireårs periode, fra 2011 til 2014. Hvert mål er begrunnet og inkluderer et utvalg konkrete tiltak, med tilhørende målgrupper og aktører, samt kostnadsestimering og tidsplan for gjennomføring.

En sentral del av handlingsplanen omfatter et forslag om autoriseringsordning for våtmarkssentre i Norge. Målet er at sentrene skal bidra til å skape forståelse for verdien av den norske våtmarksarven og formidle kunnskap om bærekraftig bruk og ivaretagelse av våtmarksområder, inkludert Ramsarområder. Gruppa har foreslått minimumskrav til drift og bygninger/lokaler, og legger opp til en finansieringsordning som omfatter en grunnstøtte, samt mulighet til å søke om ekstra midler til informasjonstiltak.

**ABSTRACT:**

The objective of the CEPA action plan for wetlands is to contribute to strengthening of the communication, education, participation and awareness related to the value of wetlands and the Ramsar Convention in Norway. The CEPA (Communication, Education, Participation and Awareness) concept is adopted from the CEPA program under the Ramsar Convention on wetlands. The objective of the action plan is to improve the conservation and wise use of wetlands in Norway by increasing the knowledge of the value of wetlands for humans and biodiversity.

The CEPA group has defined ten targets comprising activities that will contribute to the implementation of the action plan during a four year period, from 2011 until 2014. Each target is substantiated and includes a range of definite actions with corresponding target groups and actors, estimated costs and timeline for implementation.

A central part of the action plan consists of a proposed authorization system for wetland information centers in Norway. The intention is for the information centers to contribute to increased understanding of the value of the Norwegian wetlands and to communicate knowledge on the conservation and wise use of wetlands, including Ramsar sites. The group has proposed a set of key requirements for the design and management of the centers, and suggests a system for financing that includes basic support and the possibility to apply for additional funding for CEPA activities.

# Forord

Direktoratet for naturforvaltning (DN) har i 2011 fått i oppdrag fra Miljøverndepartementet (MD) å: "Gjøre ferdig handlingsplanen for kommunikasjon, utdanning, bevisstgjøring og informasjon om våtmarker/Ramsarkonvensjonen (CEPA Action Plan)".

DN oppnevnte i 2009 en bredt sammensatt arbeidsgruppe som skulle utarbeide grunnlaget for en CEPA (Communication, Education, Participation and Awareness)-handlingsplan.

Gruppas mandat har endret seg noe underveis, men følgende elementer er vurdert av gruppa:

- Gruppa skal utarbeide forslag til kriterier for autorisering av våtmarkssentre i Norge (ferdigstilt 2010).
- Gruppa skal utarbeide et forslag til norsk CEPA-handlingsplan i tråd med Ramsarkonvensjonens anbefalinger om tiltak og aktiviteter. DN benytter handlingsplanen som et utgangspunkt for sin tilråding til MD.
- Gruppa skal legge frem en handlingsplan for hvordan det kan skapes økt bevissthet rundt verdien av våtmark nasjonalt, regionalt og lokalt.
- Gruppa skal utarbeide en oversikt over mulige aktiviteter inkludert relevante målgrupper og iverksettere og hvordan dette kan gjennomføres i Norge.
- Det er naturlig at gruppa forholder seg til andre pågående initiativer som for eksempel verdiskapningsprogrammet "Naturarven som verdiskaper" og "Den naturlige skolesekken" i sitt arbeid.

CEPA-gruppa har bestått av:

- Heidi Marie Gabler, Fylkesmannen i Troms
- Brita Homleid Lohne, Statens naturoppsyn
- Jon A. Markussen, Fylkesmannen i Oslo og Akershus
- Jon Erling Skåtan, Statens naturoppsyn
- Trude Starholm, Nordre Øyeren naturinformasjonssenter
- Rune Aanderaa, Sabima

Sekretærer for gruppa har vært: Bjørn Arne Næss, Magnus Voje og Maja Stade Aaronæs, alle Direktoratet for naturforvaltning. I tillegg har Janne Teigen Braseth og Jan-Petter Huberth-Hansen fra DN deltatt som observatører i gruppa.

Utredningen er et produkt av gruppas arbeid. DN har ikke gjort egne vurderinger eller avveininger knyttet til forslagene gruppa har kommet fram til.

Utredningen "CEPA-handlingsplan for våtmark" må sees i sammenheng med et annet oppdrag i DN's tildelingsbrev fra MD i 2011: "Utarbeide et utkast til felles strategi og handlingsplan for nasjonalparksentre, naturinformasjonssentre, verdensarvsentre, forvaltningsknutepunkt og naturveiledning, jf. Miljø 365". Forslagene i utredningen vil bli vurdert benyttet som grunnlag for DN's innspill til budsjett for kommende år.

DN takker medlemmene av CEPA-gruppa for vel utført arbeid!

Trondheim, august 2011



*Naturen har evne til å fascinere små og store. En jente har fanget to eksemplarer av Småsalamander (*Triturus vulgaris*) som er oppført som nært truet på Rødlista fra 2010. Foto: Bård Bredesen (naturarkivet.no)*

# Innhold

<b>Sammendrag</b> .....	5
<b>Del 1 Introduksjon</b> .....	7
1.1 Bakgrunn.....	7
1.2 Status for våtmark.....	7
1.3 Koblinger til andre relevante initiativer.....	8
<b>Del 2 Målgrupper og aktører</b> .....	9
2.1 Utvalgte målgrupper.....	9
2.2 Sentrale aktører.....	11
<b>Del 3 Mål</b> .....	12
Mål 1: Autorisere et antall velfungerende våtmarkssentre som sentrale arenaer for formidling av kunnskap om våtmark i Norge.....	12
Mål 2: Utforme en informasjonspakke om våtmark og Ramsarkonvensjonen som kan benyttes av ulike instanser i arbeidet med formidlingen av verdien av våtmark.....	12
Mål 3: Utnevne nasjonale CEPA-kontakter fra Ramsarmyndighet og fra en frivillig organisasjon.....	13
Mål 4: Markering av verdens våtmarksdag 2. februar og 2. september.....	14
Mål 5: Styrke samarbeidet med Den naturlige skolesekken og Naturfagsenteret om utvikling av læringsressurser med tema våtmark.....	14
Mål 6: Styrke kunnskapen om, og forståelse for, verdien av våtmark hos aktører innenfor vannforvaltningen.....	15
Mål 7: Øke kunnskapen om våtmark i miljøvern- og arealforvaltningen på nasjonalt nivå, på fylkesnivå og kommunalt nivå.....	16
Mål 8: Samarbeide med relevante aktører innenfor landbruksforvaltningen med målsetting om å øke forståelsen for verdien av bærekraftig bruk av våtmark.....	16
Mål 9: Sikre at samtlige nye forvaltningsplaner for norske Ramsarområder (og andre vernede våtmarker) innbefatter formidlingsperspektivet.....	17
Mål 10: Kartlegge gode eksempler på formidling knyttet til våtmark i andre land og anbefale tiltak med utgangspunkt i disse.....	17
<b>Del 4 Autorisering av våtmarkssentre</b> .....	18
4.1 Bakgrunn.....	18
4.2 Målsettinger.....	18
4.2.1 Mål.....	19
4.2.2 Målgrupper.....	19
4.3 Autorisasjonsvilkår.....	19
4.3.1 Søknad og rapportering.....	19
4.4 Autorisasjonskrav.....	19
4.4.1 Krav til drift.....	19
4.4.2 Krav til bygning/lokaler.....	20
4.5 Generelle retningslinjer for støtte til informasjonstiltak.....	20
4.5.1 Et våtmarkssenter skal gi tilbud om naturopplevelser.....	20
4.5.2 Et våtmarkssenter skal formidle kunnskap.....	21
4.5.3 Et våtmarkssenter skal være tilgjengelig for mange.....	21
<b>Del 5 Implementering og revidering</b> .....	22
<b>Del 6 Relevant CEPA-litteratur</b> .....	22

# Sammendrag

Våtmarker omfatter en rekke ulike naturtyper som utgjør grensesonen mellom land og vann. Disse områdene har stor betydning for ivaretagelse av naturmangfold, for menneskelige samfunn, økonomisk utvikling og livskvalitet. Kunnskap om våtmarkers betydning og bærekraftig bruk av våtmark er imidlertid lite utbredt i befolkningen, og globalt forringes våtmarkene raskere enn noen annen naturtype.

Våtmarkskonvensjonen, kalt Ramsarkonvensjonen, er en internasjonal avtale for bevaring og bærekraftig bruk av våtmark. I sitt formidlingsarbeid benytter Ramsarkonvensjonen CEPA-konseptet, som står for Communication, Education, Participation and Awareness. En gruppe oppnevnt av Direktoratet for naturforvaltning (DN) har utarbeidet en handlingsplan for hvordan formidlingen av verdien av våtmark kan styrkes i Norge, og har benyttet CEPA-tilnærmingen i sitt arbeid.

Visjonen for CEPA-handlingsplanen er å bidra til en bedre ivaretagelse av våtmark i Norge ved å øke kunnskapen om våtmarkers verdi for mennesker og naturens mangfold. CEPA-gruppa har ansett det som formålstjenlig å konsentrere arbeidet om noen utvalgte målgrupper og aktører som er sentrale for å nå disse. Målgruppene er definert ut fra deres potensielt viktige rolle for å bidra til god eller dårlig forvaltning av våtmark. Aktørene som er definert som sentrale vil ha en rolle som iverksettere, eller på annen måte være direkte involvert i implementeringen av handlingsplanen og formidling mot de utvalgte målgruppene. Gruppa har også navngitt et utvalg eksisterende initiativer som det kan være relevant å samarbeide med i forbindelse med iverksettingen av handlingsplanen.

CEPA-gruppa har definert ti mål som omfatter aktiviteter som skal bidra til implementeringen av handlingsplanen. Hvert mål er begrunnet og inkluderer et utvalg konkrete tiltak, med tilhørende målgrupper og aktører, samt kostnadsestimering og tidsplan for gjennomføring. De ti målene er som følger:

- Mål 1: Autorisere et antall velfungerende våtmarkssentre som sentrale arenaer for formidling av kunnskap om våtmark i Norge

- Mål 2: Utforme en informasjonspakke om våtmark og Ramsarkonvensjonen som kan benyttes av ulike instanser i arbeidet med formidlingen av verdien av våtmark
- Mål 3: Utnevne nasjonale CEPA-kontakter fra Ramsarmyndighet og fra en frivillig organisasjon
- Mål 4: Markering av verdens våtmarksdag 2. februar og 2. september
- Mål 5: Styrke samarbeidet med Den naturlige skolesekken og Naturfagsenteret om utvikling av læringsressurser med tema våtmark
- Mål 6: Styrke kunnskapen om, og forståelse for, verdien av våtmark hos aktører innenfor vannforvaltningen
- Mål 7: Øke kunnskapen om våtmark i miljøvern- og arealforvaltningen på nasjonalt nivå, på fylkesnivå og kommunalt nivå
- Mål 8: Samarbeide med relevante aktører innenfor landbruksforvaltningen med målsetting om å øke forståelsen for verdien av bærekraftig bruk av våtmark
- Mål 9: Sikre at samtlige nye forvaltningsplaner for norske Ramsarområder (og andre vernede våtmarker) innbefatter formidlingsperspektivet
- Mål 10: Kartlegge gode eksempler på formidling knyttet til våtmark i andre land og anbefale tiltak med utgangspunkt i disse

En sentral del av handlingsplanen omfatter et forslag om autoriseringsordning for våtmarkssentre i Norge. I løpet av de siste årene har det dukket opp en rekke initiativer som benytter navn som våtmarkssentre eller lignende, og det har vært ytret et behov for i større grad å regulere og kvalitets sikre sentrenes virksomhet. CEPA-gruppa foreslår et sett med krav og retningslinjer for etablering av autoriserte våtmarkssentre. Målet er at sentrene skal bidra til å skape forståelse for verdien av den norske våtmarksarven og formidle kunnskap om bruk og ivaretagelse av våtmarksområder, inkludert Ramsarområder. Gruppa har foreslått minimumskrav til drift og bygninger/lokaler, og legger opp til en finansieringsordning som omfatter en grunnstøtte, samt mulighet til å søke om ekstra midler til informasjonstiltak.

# Del 1 Introduksjon

## 1.1 Bakgrunn

Våtmarkskonvensjonen, kalt Ramsarkonvensjonen, er en global avtale som ble etablert i byen Ramsar i Iran 2. februar 1971. Norge var i 1974 ett av de første landene som ratifiserte konvensjonen. Dens formål er å begrense tapet av våtmarker og bremse det økende presset på våtmarksområder gjennom lokale, regionale og nasjonale tiltak, samt internasjonalt samarbeid. Våtmarkskonvensjonen tok opprinnelig sikte på å ivareta våtmarker som leveområde for spesielt vannfugler. Etter hvert har målsettingene blitt utvidet til også å omfatte ivaretagelse av våtmarker som leveområde for flora og fauna, og ikke minst som viktig for å sikre livsgrunnlaget til mange mennesker. Konvensjonen skal formidle kunnskapen om våtmarkenes økologiske betydning for sikring av naturmangfold, og deres betydning for forskning, rekreasjon og samfunnsutvikling. 160 land har signert konvensjonen og det enkelte partsland er forpliktet til å etablere såkalte Ramsarområder som blir oppført på konvensjonens liste over våtmarksområder av internasjonal betydning.

CEPA (Communication, Education, Participation and Awareness) for våtmark er et verktøy utviklet av Ramsarkonvensjonen for å bidra til å øke forståelsen for verdien av våtmark og derved motivere til bevaring og bærekraftig bruk av våtmarksområder. Konvensjonens 160 partsland har blitt oppfordret til å utarbeide en plan for implementering av CEPA-arbeid for våtmark.

Den overordnede visjonen for CEPA-handlingsplanen er å bidra til en bedre ivaretagelse av våtmark i Norge ved å øke kunnskapen om våtmarkers verdi for mennesker og naturens mangfold. Hovedmålet for handlingsplanen er å skape økt forståelse for verdien av våtmark og økt kunnskap om bærekraftig bruk av våtmark. Det er særlig fokusert på grupper som ved sine handlinger anses å ha stor betydning for bevaring av våtmark. Handlingsplanen skal bidra til å styrke formidlingen av verdien av våtmark, og gjennom sin implementering tilrettelegge for koordinering av CEPA-arbeidet i Norge.

## 1.2 Status for våtmark

Våtmarkene er blitt kalt "biologiske supersystemer" på grunn av sin høye produksjonsevne, som legger grunnlaget for et svært høyt nivå av naturmangfold. Våtmarker omfatter en rekke ulike naturtyper som utgjør grensesonen mellom land og vann. Nasjonalt og internasjonalt legges ofte Ramsarkonvensjonens definisjon av våtmark til grunn når en skal definere ulike våtmarkstyper. Konvensjonen inkluderer våtmarker fra fjell til hav – herunder i innlandet: sumper, innsjøer, torvmyrer, skogdekkede våtmarker, grotter, og elver; – på kysten og i kystnære områder: korallrev, mangroveskog, laguner (ned til 6 meter dybde ved fjære sjø), samt menneskeskapte våtmarker; reservoarer, dammer, fiskedammer, rismarker osv.

Det er nødvendig å forstå verdiene av verdens våtmarker både i en miljømessig, sosial og økonomisk sammenheng. I dag er våtmarkenes betydning ikke tilstrekkelig anerkjent, og det medfører at naturtypen er blant verdens mest truede økosystemer og forringes raskere enn noen annen naturtype. Våtmarkene bidrar til en lang rekke økosystemtjenester av stor betydning for menneskelige samfunn, økonomi og livskvalitet. For at våtmarkene skal fortsette å gi oss disse tjenestene, kreves det en fornuftig forvaltning uten overforbruk eller overbelastning.

### Våtmark i Norge

I Norge er flere av de mest truede naturtypene i Norge knyttet til våtmarker, og et stort antall arter på den norske rødlista lever i våtmarksområder. Blant de viktigste truslene mot norske våtmarker er oppdyrking, nedbygging, drenering, skogplanting, forurensning, forsuring, utfylling, påvirkning fra vannstandsregulering, forsøpling og spredning av fremmede arter.

Vern av våtmarker har lenge vært satsingsområde i norsk forvaltning. Flere enn 600 av Norges ca 2 700 verneområder er opprettet med formål å verne ulike typer våtmark. Imidlertid viser evalueringen av gjennomført vern i Norge viser at flere våtmarkstyper mangler eller er underrepresentert i det nasjonale nettverket av verneområder. Norge har 51 områder på listen over verdens viktigste våtmarksområder (per juni 2011), og ytterligere 12 nye er foreslått. Direktoratet for naturforvaltning (DN) er norsk forvaltningsmyndighet for Ramsarkonvensjonen.

## 1.3 Koblinger til andre relevante initiativer

Ved implementering av CEPA (Communication, Education, Participation and Awareness)-handlingsplanen for våtmark, vil det være relevant å samarbeide med flere allerede eksisterende initiativer. Et utvalg relevante initiativer, og deres aktualitet for CEPA-arbeidet på våtmark, er nærmere beskrevet under.

### Den naturlige skolesekken

Den naturlige skolesekken er en nasjonal satsing som skal bidra til å utvikle nysgjerrighet og kunnskap om naturen, bevissthet om bærekraftig utvikling og økt miljøengasjement hos alle elever og lærere i grunnopplæringen. Nettstedet natursekken.no er en ressursbank for lærere og vil fungere som veiviser til læringsressurser, kurs, organisasjoner, institusjoner og ressurspersoner som kan bidra innenfor ulike tema knyttet til Den naturlige skolesekken. Satsingen er et samarbeid mellom Kunnskapsdepartementet og Miljøverndepartementet, og prosjektansvarlige er tilknyttet Utdanningsdirektoratet og Direktoratet for naturforvaltning. Nasjonalt senter for naturfag i opplæringen (Naturfagsenteret) har en sekretariatsfunksjon og er ansvarlig for daglig drift.

#### *Relevans for CEPA på våtmark*

Den naturlige skolesekken kan være en kanal for formidling av kunnskap om våtmark til lærere og elever, og bidra til å sette våtmark på dagsorden på flere skoler. Nettstedet er en viktig informasjonskilde for lærerne, men også en viktig arena for å synliggjøre tilbud til skolene.

### Miljøjournalistene

Miljøjournalistene er et tverrfaglig undervisningsopplegg for elever på 9. og 10. trinn i ungdomsskolen og 1. trinn (Vg1) i videregående skole. Formålet med prosjektet er å øke elevenes kunnskap om miljøutfordringene. Elevene bruker journalistisk metode for å undersøke og skrive om miljøforholdene i sin kommune. Prosjektet er utviklet av Miljøstatus i samarbeid med Avis i skolen og Den naturlige skolesekken og ledes av Klima- og forurensningsdirektoratet.

#### *Relevans for CEPA på våtmark*

Direktoratet for naturforvaltning har mulighet til å spille inn problemstillinger med våtmark som tema, som elevene kan velge som case for sitt arbeid.

### Naturveiledning i Statens naturoppsyn (SNO)

SNO definerer naturveiledning som formidling av kunnskap om naturen og dens sammenhenger, i den hensikt å styrke innsikt, respekt, engasjement og omsorg for natur- og kulturmiljøet. Hovedmålgruppene for naturveiledningsprosjektet i SNO er barn, ungdom og lærere i skoleverket, besøkende ved nasjonalparksentre og andre naturinformasjonssentre, lag, organisasjoner og næringsliv.

Naturveiledning startet opp som eget prosjekt i SNO i 2007 og er i en vekstfase. Per i dag er det åtte personer som er ansatt for å jobbe som naturveiledere, men samtlige ansatte i SNO er involvert i naturveiledning og får tilbud om opplæring i dette. Det er ønskelig å videreutvikle antallet naturveiledere samt etablere et eget etterutdanningstilbud innen naturveiledning i samarbeid med en høyere utdanningsinstitusjon.

#### *Relevans for CEPA på våtmark*

SNO jobber mot publikum for å skape bevisste holdninger til natur- og miljøvern i befolkningen. Våtmark er en naturtype som blir benyttet i dette arbeidet og som har potensial for å bli ytterligere utbredt i takt med den økende satsingen på naturveiledning i SNO.

### Naturarven som verdiskaper og Verdiskapningsprogrammet

Naturarven som verdiskaper er et verdiskapingsprogram fra Miljøverndepartementet i samarbeid med Kommunal- og regionaldepartementet, med formål å øke verdien av verneområder og andre naturområder med spesielle kvaliteter. Programmet skal legge til rette for at slike områder blir en viktig ressurs for sosial, kulturell, miljømessig og økonomisk utvikling og gir grunnlag for sysselsetting og verdiskaping basert på naturarven, samtidig som områdene forvaltes slik at naturens mangfold blir tatt vare på. Et av eksemplene det jobbes med er Dokkadelta våtmarkssenter.

Verdiskapningsprogrammet (2005-2010) var et samarbeid mellom Miljøverndepartementet og Riksantikvaren på kulturminneområdet. Som en del av sitt mandat hadde verdiskapningsprogrammet at det skulle spre kunnskap om hvordan en bærekraftig bruk av kulturminner og kulturmiljøer kan fremme næringsutvikling og styrke lokalsamfunn og regioner.





Fossekallen er Norges nasjonalfugl og lever ved rennende vann. Foto: Kim Abel (naturarkivet.no)

#### Relevans for CEPA på våtmark

Naturarven som verdiskaper kan være aktuell samarbeidspartner i formidlingsprosjekter innenfor temaet våtmark, og har midler det kan søkes om til konkrete prosjekter. Verdiskapningsprogrammets første programperiode er avsluttet, men programmet vil kunne være aktuelt for samarbeid ved en eventuell andre programperiode.

#### The Economics of Ecosystems and Biodiversity (TEEB)

TEEB er en FN-studie som vurderer de globale kostnadene ved ødeleggelse av økosystemer og tap av naturmangfold. TEEB-studien søker å formidle verdien av naturen ved bruk av økonomisk tankegang og økonomiske virkemidler og har vurdert metoder, studier og styringsverktøy fra hele verden.

Flere av eksemplene fra TEEB-rapportene, der økonomisk verdsetting av naturen er benyttet i beslutningsprosesser og forvaltning, omhandler våtmark. Norge skal følge opp studien nasjonalt med en offentlig utredning som vil kartlegge den økonomiske verdien av tjenestene naturen gir oss.

#### Relevans for CEPA på våtmark

Tilnæringsmåten som TEEB benytter kan brukes ved formidling av verdien av våtmark til ulike målgrupper. Gjennom den offentlige utredningen vil denne tilnæringsmåten bli viktig i formidlingen av naturverdier fremover. Videre kan det jobbes opp mot det offentlige utvalget for å sikre at våtmark får en sentral plass i deres arbeid.

## Del 2 Målgrupper og aktører

### 2.1 Utvalgte målgrupper

Kunnskap om våtmarkers betydning og bærekraftig bruk av våtmark er i liten grad utbredt i befolkningen. CEPA-arbeid innen våtmark er derfor relevant for befolkningen som helhet, og en rekke målgrupper kan med fordel inkluderes i arbeidet. Formidlingstiltak som retter seg mot en bredt definert målgruppe, eller mange ulike målgrupper, vil ha en rolle i en større satsing på formidling. CEPA-gruppa har imidlertid

ansett det som formålstjenlig å konsentrere arbeidet om noen utvalgte målgrupper, som anses som særlig sentrale for bevaring og bærekraftig bruk av våtmark. Målgruppene er definert ut fra deres potensielt viktige rolle for, direkte eller indirekte, å bidra til god eller dårlig forvaltning av våtmark. Handlingsplanen skal søke å øke kunnskapen og forståelsen av våtmarkers verdi hos disse definerte målgruppene og gjennom dette bidra til en bedre tilstand for norske våtmarker.

### **Barn og unge**

Barn og unge utgjør den neste generasjonen som skal ivareta miljøet, og kan på et tidlig tidspunkt påvirkes til å forstå viktigheten av våtmark og bærekraftig bruk av våtmarksområder. Gjennom fascinasjon og grunnleggende informasjon kan det bygges et grunnlag for fremtidens gode våtmarksambassadører. Mye av arbeidet rettet mot barn og unge foregår i lokalmiljøet, i form av interaktive formidlingsprosesser, der opplevelsen er en viktig del av læringen. Lokalbefolkningen i tilknytning til våtmarksområder er viktige å nå med informasjon om naturverdiene i nærområdet, og tiltak som er rettet mot barn og unge vil også indirekte kunne nå personer fra et bredt utvalg andre målgrupper. Barn vil også kunne overføre sin kunnskap til sine nærmeste (for eksempel foreldre og besteforeldre).

### **Miljøvernforvaltningen**

En viktig målgruppe for CEPA-arbeidet er miljøvernforvaltningen, fra statlig nivå via fylkesmennene og fylkeskommunene til kommunalt nivå. Miljøvernforvaltningen skal sikre miljøet og naturverdier på de ulike nivåene i den norske statsforvaltningen. I kraft av sin yrkesrolle, har ansatte i miljøvernforvaltningen en viktig innvirkning på arealbruk og arealplanlegging. De er også viktige aktører i omgang med andre yrkesgrupper som har en rolle i arealbruk innenfor offentlig forvaltning eller privat virksomhet. Ved å definere miljøvernforvaltningen som en sentral målgruppe for kunnskapsheving og økt forståelse, vil kunnskapen kunne nå bredt ut. Målet er at dette vil føre til gode tiltak for bevaring av våtmark, samt forhindre at våtmarker blir skadet eller går tapt som følge av manglende kunnskap.

### **Arealforvaltere**

Samtlige sektorer som er involvert i arealforvaltning på norsk landjord og i strandsonen, vil berøre våtmark direkte eller indirekte gjennom sine vedtak og handlinger. Våtmarkene er ofte komplekse økologiske systemer, der aktiviteter adskilt fra området i tid og

rom kan få vidtgående konsekvenser for tilstanden i våtmarken. Sektorer med potensielt stor påvirkning på våtmark omfatter vann og avløp, landbruk, gruvedrift, skogbruk, fiskeri, turisme, avfall og energiproduksjon. Formidling av verdien av våtmark til sentrale sektorer kan medføre en økt forståelse og få effekter i form av handlinger som ivaretar våtmark.

### **Grunneiere**

Grunneiere har en potensielt viktig rolle fordi deres handlinger kan ha direkte effekter for våtmarksområder. Ved å øke grunneieres kunnskap om verdien av våtmark, og mulighetene som ligger i varetakelse eller restaurering av våtmark, kan det forhindre at våtmarker ødelegges og gi insentiver for restaurering av ødelagte våtmarksområder. Her finnes det også tilgang til finansieringsmekanismer gjennom nasjonalt miljøprogram i jordbruket, regionalt miljøprogram, spesielle miljøtiltak i landbruket (SMIL) og andre relevante tilskuddsordninger for landbruket.

### **Beslutningstakere**

Beslutningstakere på ulike nivåer, fra kommune til statlig nivå, er sentrale for bevaring av våtmarkene. Det er nødvendig å bistå beslutningstakere med relevant informasjon og forskningsresultater, slik at de kan få en forståelse for våtmarksområdenes betydning og kunne ta kunnskapsbaserte beslutninger om disse. Når vedtak skal fattes der det kan oppstå konflikt mellom kortsiktig økonomisk vinning og langsiktig ivaretagelse av naturen, er det sentralt at verdiene naturen bidrar med er kjent og anvendes som grunnlag for beslutningen.

### **Andre målgrupper**

En rekke målgrupper som ikke er definert som særlig sentrale, er likevel relevante å involvere i enkelte tiltak, og kan være aktuelle for fremtidig definering av utvalgte målgrupper. Dette kan være næringslivet og investorer som potensielle støttespillere, eller med koblinger mot arealplanlegging og arealbruk. Videre har media en viktig oppgave i å bringe frem saker som synes relevant i søkelyset. Nyheter, oppslag og artikler i trykt eller elektronisk format er viktige verktøy for å nå ut til flere deler av befolkningen. Økes medias kompetanse om våtmarkers betydning kan dette få effekt på omfanget og kvaliteten på fremstillingene. Universitets- og høyskolesektoren er viktige premissgivere for kompetansen om våtmark hos fremtidige yrkesutøvere og grunneiere, og disse institusjonene kan motiveres til å styrke sin undervisning på området.

## 2.2 Sentrale aktører

En rekke aktører er aktive innenfor formidling av naturens verdier til befolkningen. Aktørene som er definert under vil ha en rolle som iverksettere eller på annen måte være direkte involvert i implementeringen av handlingsplanen og formidling mot de utvalgte målgruppene.

### Våtmarkssentrene

En viktig aktør for CEPA-arbeidet i Norge er våtmarkssentrene. Grappa anerkjenner dette og har utarbeidet et forslag til autoriseringsvilkår for våtmarkssentrene. En nærmere utgreiing om våtmarkssentrenes rolle følger under del 4.

### Miljøvernforvaltningen

Miljøvernforvaltningen er en viktig aktør i lys av sin rolle som part i en rekke saker som omhandler arealdisponering på kommunenivå, fylkesnivå og statlig nivå. Den har et særskilt ansvar for å sikre natur- og miljøperspektivet på de respektive nivåene i forvaltningen. Fylkesmennene har som oppgave å utarbeide forvaltningsplaner for Ramsarområder og andre verneområder, der formidlingsaspektet bør være inkludert i handlingsplanen.

### Naturfagsenteret

Nasjonalt senter for naturfag i opplæringen (Naturfagsenteret) ble etablert våren 2003 ved Universitetet i Oslo, etter initiativ fra Utdannings- og forskningsdepartementet. Senteret skal bidra til styrke arbeidet med naturfagene i grunnopplæringen og barnehagene. Senteret skal jobbe med formidling, som i hovedsak skal være nettbasert og støtte skoler og skoleeiere med kunnskapsbasert materiale om god praksis. Senteret skal videre ta initiativ til, og gjennomføre, kvalitetsutviklingstiltak knyttet til fagdidaktisk virksomhet i samarbeid med skoleeiere og Universitets- og høyskolesektoren/lærerutdanningen. Naturfagsenteret skal også bistå nasjonale utdanningsmyndigheter med råd og tjenester i arbeidet med å realisere den nasjonale utdanningspolitikken innen sitt ansvarsområde.

### Frivillige organisasjoner

Frivillige organisasjoner innen miljø har en betydningsfull rolle innenfor miljøvernarbeidet i Norge. Gjennom sin fristilte stilling og sin arbeidsform, kan de frivillige organisasjonene spille en annen rolle, benytte andre fremgangsmåter og andre nettverk for å fremme formidling av verdien av våtmark enn det miljøvernforvaltningen har anledning til.

### Andre aktører

Andre aktører som kan ha en viktig rolle i våtmarksformidling omfatter personer og organisasjoner som jobber mot publikum med formidling av naturverdier inkludert våtmark. Disse aktørene kan være relevante samarbeidspartnere for enkelte tiltak, og kan være aktuelle for fremtidig definering av sentrale. Aktørene omfatter blant annet:

- Norsk Ornitologisk forening i sin formidling av viktigheten av bevaring av fuglearter og deres leveområder
- Norges Naturvernforbund og deres medlemslag for formidling av verdien av naturen og forsvarlig bruk av naturen
- Personer ansatt i Statens naturoppsyn i sitt arbeid med naturveiledning
- Forskere ved sin formidling av forskning
- Norges Jeger- og Fiskerforbund og deres lokallag ved sin formidling av verdien av høsting av fisk og vilt
- Universitets- og høyskolesektoren ved sin emneportefølje og undervisning innen naturfagene
- Norges speiderforbund og deres lokallag ved sin formidling av friluftsliv og naturglede til barn og unge
- Friluftsrådernes landsforbund og de interkommunale friluftsrådene i sitt arbeid med friluftsområder og aktivitetstiltak mot skoleverket
- Den Norske Turistforeningen i sitt arbeid med friluftsområder og sitt holdningsskapende arbeid mot befolkningen
- Friluftslivets fellesorganisasjon (FRIFO), 4H, Norsk Botanisk Forening og museene kan også være mulige samarbeidspartnere for formidling av verdien av våtmark

## Del 3 Mål

CEPA-gruppa har definert 10 mål som omfatter handlinger som skal bidra til implementering av CEPA-handlingsplanen i Norge. Hvert mål er begrunnet og inkluderer et utvalg konkrete tiltak, definerte målgrupper og aktører samt kostnadsestimering og tidsplan for gjennomføring.

### Mål 1: Autorisere et antall velfungerende våtmarkssentre som sentrale arenaer for formidling av kunnskap om våtmark i Norge

**Begrunnelse:** Våtmarkssentrene skal være en spydspiss for formidling av verdien av våtmark til målgruppene, spesielt barn og unge og lokalbefolkning. For nærmere informasjon om autoriseringsordning, se del 4 i rapporten.

#### Tiltak:

- Utarbeide autoriseringsordning for våtmarkssentre
- Autorisere et antall våtmarkssentre
- Etablere en permanent finansieringsordning som sikrer rammevilkår for utvikling, videreutvikling og drift, jf. Nasjonalparkssentrene
- Videreføre nettverk for våtmarkssentre blant annet gjennom årlige samlinger hvor kompetanseheving, erfarings- og informasjonsutveksling står sentralt
- Opprette et "lukket" nettverksforum/diskusjonsforum for å sikre kommunikasjon mellom våtmarkssentrene i Norge

**Målgrupper:** Målgruppene for sentrene vil avhenge av senterets lokalisering og innretning. Deler av senterets virksomhet bør være formidling spesielt tilpasset barn og unge og lokalbefolkningen. For enkelte utgjør også turister en viktig målgruppe. Se også del 4.

**Sentrale aktører:** Sentrale miljømyndigheter for utvikling og drift av autoriseringsordningen samt gjennomføring av årlige samlinger. Våtmarkssentrene som den involverte og utøvende part.

**Kostnadsestimering:** 40 mill kr årlig i etableringsfasen, 10 mill kr årlig til drift i etterkant av etableringsfasen.

#### Gjennomføring:

- Etablere en permanent finansieringsordning som sikrer rammevilkår for utvikling, videreutvikling og drift. Dette må være på plass før søknadsrunden for autorisering kan gjennomføres: 2012

- Gjennomføre en søknadsrunde og autorisere et utvalg våtmarkssentre: 2012
- Årlige samlinger av våtmarkssentrene: 2012-2014

### Mål 2: Utforme en informasjonspakke om våtmark og Ramsarkonvensjonen som kan benyttes av ulike instanser i arbeidet med formidlingen av verdien av våtmark

**Begrunnelse:** Kunnskap om våtmarkers betydning og Ramsarkonvensjonen er per i dag lav i befolkningen. For å oppnå en målrettet og effektiv formidling, er det sentralt at aktører som jobber med formidling av verdien av våtmark har tilgang til informasjonsmateriell av høy kvalitet. Informasjonspakken bør inneholde materiell av variert karakter som henvender seg til ulike målgrupper. I første omgang mener gruppa at det bør prioriteres å investere i materiell som kan benyttes av flere aktører, uavhengig av geografisk plassering. Sosiale medier vil være den arenaen stadig flere forholder seg til, og som vil kunne være nyttig i informasjonsarbeidet.

#### Tiltak:

- Utarbeide en brosjyre som forklarer hva våtmark/Ramsarkonvensjonen er, og kort omtaler samtlige av Norges Ramsarområder (inspirasjon kan hentes fra lignende brosjyre fra Japan og brosjyren " Vern av sjøfugl i indre Oslofjord")
- Utarbeide en animasjonsfilm om våtmark etter modell av naturindeks
- Utrede grafisk profilprogram for våtmarkssentrene, inspirert av profilen for norske verneområder og nasjonalparkssentrene. En slik profil vil da innebære for eksempel logo og generell profil, utstillingsmateriell, brosjyremateriell og presentasjonsmal
- Utarbeide interaktive kart med informasjon fra norske Ramsarområder som kan benyttes av våtmarkssentrene
- Utarbeide transportable utstillingsmoduler om våtmark (rollups)
- Utarbeide læringsressurser i samarbeid med relevante parter for formidling av verdien av våtmark til barn og unge
- Økt bruk av allerede eksisterende informasjonsplattformer som blant annet dirnat.no, miljøstatus.no
- Ta i bruk sosiale medier som Facebook for å nå ut til nye målgrupper



*Krabbefangst langs kysten er en spennende aktivitet for små barn på varme sommerdager.*

Foto: Kim Abel (naturarkivet.no)

**Målgrupper:** Informasjonspakken som helhet bør ha som mål å nå ut til et bredt utvalg av målgrupper, og de ulike delene av informasjonspakken bør tilpasses den enkelte målgruppe.

**Sentrale aktører:** Arbeidet bør ledes av CEPA-kontaktene. Andre involverte aktører er miljøvernmyndighetene, våtmarkssentrene samt organisasjoner og personer som er involvert i CEPA-arbeid innen våtmark.

**Kostnadsoverslag:**

- Totalt 675 000 kr til oppstart og 200 000 kr i løpende kostnader fordelt på:
  - Brosjyre om våtmark: 100 000 kr
  - Animasjon/film om våtmark: 200 000 kr
  - Grafisk profil for våtmarkssentre: 200 000 kr i oppstartskostnad og 200 000 kr til drift årlig
  - Interaktive kart: 25 000 kr
  - Ustillingsmoduler: 50 000 kr
  - Læringsressurser: 100 000 kr

**Gjennomføring:** 2011-2013.

### **Mål 3: Utnevne nasjonale CEPA-kontakter fra Ramsarmyndighet og fra en frivillig organisasjon**

Begrunnelse: CEPA-arbeidet er høyt i fokus hos Ramsarkonvensjonen internasjonalt. Samtlige partsland forventes å oppnevne to dedikerte CEPA-kontakter som kan lede utviklingen og implementeringen av arbeidet. Kontaktpersonene vil være hovedansvarlige for koordinering og gjennomføring av CEPA-arbeidet nasjonalt og for gjennomføringen av markeringen av Verdens våtmarksdag, både den internasjonale varianten den 2. februar og den Nordiske-Baltiske varianten den 2. september. Gruppen mener dette er et prioritert tiltak for å sikre implementeringen av CEPA-arbeidet generelt og iverksetting av handlingsplanen spesielt.

Det Nordiske-Baltiske våtmarksinitiativet, som er et regionalt initiativ under Ramsarkonvensjonen, vil arrangere to workshops for personer som er ansvarlige for CEPA-oppfølgning på nasjonalt plan. Det vil være en aktuell arena for kompetanseheving og erfaringsutveksling som kan bidra inn i arbeidet med implementeringen av handlingsplanen i Norge.

**Tiltak:**

- Oppnevne nasjonale CEPA-kontakter
- Sikre de oppnevnte personene tilstrekkelige ressurser til å kunne gjennomføre tiltak
- Sikre kapasitet hos myndighetsansatt og kompensasjon for CEPA-kontakt hos frivillig organisasjon for arbeidsinnsats

**Målgrupper:** Andre aktører involvert i CEPA for våtmark.

**Sentrale aktører:** Nasjonale miljøvernmyndigheter for tilrettelegging for CEPA-kontaktens arbeid. Oppnevnte CEPA-kontakter for gjennomføring.

**Estimert kostnad:** Midler til å kompensere NGO-kontakt: 250 000 kr årlig. Midler til og gjennomføring av CEPA-prosjekter og tiltak følger av andre mål.

**Gjennomføring:**

- Nominering av nasjonal CEPA-kontakter fra Ramsarmyndighet og fra en frivillig organisasjon: 2011/2012
- Deltagelse på CEPA-kurs arrangert under det Nordiske-Baltiske våtmarksinitiativet våren 2012

#### Mål 4: Markering av verdens våtmarksdag 2. februar og 2. september

**Begrunnelse:** Verdens våtmarksdag blir internasjonalt markert 2. februar, datoen for etableringen av Ramsarkonvensjonen i 1971. De Nordiske-Baltiske landene har valgt en regional variant av markeringen den 2. september, når våtmarkene i regionen er mer tilgjengelige for publikum. Verdens våtmarksdag har blitt benyttet som arena for å skape oppmerksomhet rundt våtmark og Ramsarkonvensjonen med oppslag og arrangementer. I 2011 ble verdens våtmarksdag markert med presseoppslag nasjonalt og regionalt, samt noen arrangementer lokalt.

**Tiltak:**

- Markere den internasjonale versjonen av verdens våtmarksdag den 2. februar, med fokus på Ramsarkonvensjonen, blant annet gjennom nettsideoppslag
- Markere den regionale versjonen av verdens våtmarksdag den 2. september med fokus på opplevelser i våtmark på lokalt nivå
- I den grad den regionale markeringen av Verdens våtmarksdag 2. september sammenfaller med friluftslivets uke, bør det søkes å samarbeide med relevante friluftslivsorganisasjoner om avholdelse av arrangementer

**Målgrupper:** Markeringen bør søke å nå ut til et bredt antall målgrupper. Disse må defineres ut fra hvert enkelt tiltak og arrangement.

**Sentrale aktører:** CEPA-kontakter koordinerer vvmmarkeringene. Frivillige organisasjoner, våtmarkssentre, fylkesmenn og andre er involvert i gjennomføringen av lokale markeringer og arrangementer.

**Kostnadsestimering:** Kostnad på 200 000 kr til gjennomføring av arrangementer fra 2012.

**Gjennomføring:**

- Årlige markeringer av verdens våtmarksdag 2. februar og 2. september: 2011-2014.

#### Mål 5: Styrke samarbeidet med Den naturlige skolesekken og Naturfagsenteret om utvikling av læringsressurser med tema våtmark

**Begrunnelse:** En viktig kanal for å nå ut til barn og unge er skolehverdagen. For at temaer skal forsterkes eller oppnå økt fokus i skolen, bør de forankres i læreplanen. Naturfagsenteret utgjør en allerede etablert satsing på naturfag i skolen. Den naturlige skolesekken er en etablert satsing på realfag og utdanning for bærekraftig utvikling. Samarbeid med disse anses som hensiktsmessig for å sikre en koordinert og kanalisert innsats mot skoleverket.

**Tiltak:**

- Videreutvikle dialog og samarbeid med Den naturlige skolesekken og Naturfagsenteret
- Utvikle læringsressurser med tema våtmark for ulike trinn i skolen i samarbeid med relevante aktører
- Opprette kontakt med skoleeiere (kommune og fylkeskommune) og informere om aktuelle tilbud på rektormøter på de enkelte skolene
- I samarbeid med skoler kan det utvikles helhetlige undervisningsopplegg med lokale problemstillinger for ulike trinn. Samtidig bør det også utarbeides en plan for for- og etterarbeid i samarbeid med skolene

**Målgrupper:** Barn og unge i grunnsopplæringa.

**Sentrale aktører:** Miljøvernforvaltningen på statlig nivå bør ta initiativ til opprettelse av et samarbeid med Den naturlige skolesekken og Naturfagsenteret.

**Kostnadsestimering:** Hovedsakelig i form av arbeidsinnsats hos de involverte parter.

**Gjennomføring:** 2012-2014.

## Mål 6: Styrke kunnskapen om, og forståelse for, verdien av våtmark hos aktører innenfor vannforvaltningen

**Begrunnelse:** For å ivareta våtmark og bedre tilstanden til våtmarker som i dag er degradert, må det være en forståelse av våtmarkers betydning på tvers av sektorer. Enkelte sektorer er særskilt sentrale ved sin potensielt store innvirkning på våtmarkers tilstand ved sine aktiviteter, og med store muligheter for synergieffekter ved bærekraftig bruk. Vannforvaltningen er avhengig av tjenestene våtmarkene bidrar med, blant annet ved å forsyne befolkningen med rent vann, bidra til å dempe effekten av store nedbørmengder, og for energiproduksjon.

### Tiltak:

- Utarbeide informasjonsmateriell spesielt tilpasset denne målgruppa

- Styrke samarbeidet og bidra i større grad til programutforming og gjennomføring av arrangementer for aktører innenfor vannforvaltningen, blant annet nasjonal vannmiljøkonferanse og arrangementer i regi av vannforeningen
- Styrke samarbeidet mellom personer som jobber med våtmark og personer som jobber med Vannrammedirektivet for synergieffekter

**Målgrupper:** Sektorer og aktører som jobber med vann, herunder vann- og avløpsetaten og andre med ansvar for vann og avløp på kommunalt nivå, vassdragsforvaltningen på statlig nivå, fylkesnivå og kommunenivå samt forskningsinstitusjoner og konsulentfirmaer som jobber innenfor temaet vann.

**Sentrale aktører:** Statlige miljøvernmyndigheter og andre relevante ressurspersoner.

**Kostnadsestimering:** Arbeidsinnsats hos involverte personer.

**Gjennomføring:** 2011-2014.



*I Norge er vi heldige og kan vi drikke rent vann fra bekker og vann når vi er ute i naturen.*  
Foto: Bård Bredesen (naturarkivet.no)

### Mål 7: Øke kunnskapen om våtmark i miljøvern- og arealforvaltningen på nasjonalt nivå, på fylkesnivå og kommunalt nivå

**Begrunnelse:** Miljøvern- og arealforvaltningen har en sentral rolle i å sikre ivaretagelse og bærekraftig bruk av våtmarker i og utenfor verneområder. Det er vesentlig at personer som jobber med arealbruk og arealplanlegging i offentlig forvaltning, har tilstrekkelig kunnskap for å utøve sin betydningsfulle rolle. Grappa mener derfor at det har til hensikt å investere i styrking av deres kunnskapsgrunnlag på våtmark.

#### Tiltak:

- Arrangere møteplasser, i form av seminarer og/eller workshops for miljøvernforvaltningen med tema våtmark på nasjonalt og/eller regionalt nivå
- Arrangere møteplasser, i form av seminarer og/eller workshops for arealforvaltere med tema våtmark på nasjonalt og/eller regionalt nivå

**Målgrupper:** Personer med stor påvirkning på arealbruk og arealplanlegging i offentlig forvaltning, nasjonalt, regionalt og kommunalt.

**Sentrale aktører:** Sentrale miljøvernmyndigheter som iverksettere og offentlig forvaltning som deltagere.

**Kostnadsestimering:** 2 mill kr over to år.

**Gjennomføring:** 2012-2013.

### Mål 8: Samarbeide med relevante aktører innenfor landbruksforvaltningen med målsetting om å øke forståelsen for verdien av bærekraftig bruk av våtmark

**Begrunnelse:** Det moderne landbruket har påvirket våtmarker gjennom blant annet drenering og oppdyrking, gjenfylling og eutrofiering, som har gitt negative effekter på tilstanden til naturtypen. De siste årene har det imidlertid vært en positiv utvikling, med restaureringsprosjekter og interesse for å ta vare på de gjenværende våtmarkene. I dag er det innenfor landbruket etablert en rekke programmer for en økt satsing på miljø hos den enkelte grunneier. Ved å øke landbruksforvaltningens kunnskap om våtmarker og deres betydning, samt om landbrukets muligheter for verdiskapning ved investering i god forvaltning og restaurering, mener



Islagte vann kan by på flotte opplevelser på skøyter i vinterhalvåret. Fotograf: Kim Abel (naturarkivet.no)



gruppa at forvaltningen av våtmarker i kulturlandskapet kan bedres.

**Tiltak:**

- Videreutvikle samarbeidet mellom miljøvernforvaltningen og landbruksmyndighetene på ulike nivåer for å styrke fokuset på våtmark i landbrukets miljøsatsinger
- Arrangere seminar for landbruksforvaltningen om verdien av våtmark og mulighetene som ligger i en økt satsing på våtmark hos grunneiere i landbruket
- Hente inspirasjon fra erfaringene til Norsk Ornitologisk Forening avd. Hedmark – Våtmarksgruppa, og andre initiativer som har gitt gode resultater, for gjennomføring av tiltakene nevnt over og andre relevante tiltak

**Målgrupper:** Landbruksforvaltningen på nasjonalt nivå, fylkesnivå og kommunalt nivå og den enkelte grunneier.

**Sentrale aktører:** Miljøvernforvaltningen på nasjonalt nivå, fylkesnivå og kommunalt nivå.

**Kostnadsestimering:** Seminar for landbruksforvaltningen over to dager: 400 000 kr.

**Gjennomføring:**

- Økt investering i samarbeid: 2013
- Seminar: 2014

### **Mål 9: Sikre at samtlige nye forvaltningsplaner for norske Ramsar-områder (og andre vernede våtmarker) innbefatter formidlingsperspektivet**

**Begrunnelse:** Ramsarkonvensjonen ønsker at samtlige Ramsarområder skal omfattes av forvaltningsplaner. De siste år har det vært en økt satsing på forvaltningsplaner i verneområder i Norge for å sikre ivaretagelse av naturverdiene i verneområdene. I forvaltningsplanene defineres konkrete bevaringsmål og det gis retningslinjer for bruk, informasjon, skjøtsel, overvåking, eventuell tilrettelegging osv. Gruppa ser det som sentralt at formidlingsperspektivet i forvaltningsplanene styrkes. Dette vil bidra til en økt forståelse for verdien av våtmarkene og dermed en bedre og mer langsiktig ivaretagelse av områdene. I dag har et betydelig antall av Ramsarområdene på fastlandet forvaltningsplaner, men det er fortsatt viktig at de resterende områdene blir omfattet av planer for å sikre god forvaltning av Norges internasjonalt viktige våtmarksområder.

**Tiltak:**

- Bidra til å styrke formidlingsperspektivet ved utarbeidelse av forvaltningsplaner

**Målgrupper:** Brukere av Ramsarområder og forvaltningsmyndighetene for områdene (fylkesmennene).

**Sentrale aktører:** Statlige miljøvernmyndigheter for oppfordring og eventuell bistand til å inkludere formidling i forvaltningsplanene. De aktuelle fylkesmennene er ansvarlige for utarbeidelse av forvaltningsplanene.

**Kostnadsestimering:** Kostnader til utarbeidelse av forvaltningsplaner dekkes gjennom andre budsjettposter.

**Gjennomføring:** 2011 – 2014.

### **Mål 10: Kartlegge gode eksempler på formidling knyttet til våtmark i andre land og anbefale tiltak med utgangspunkt i disse**

**Begrunnelse:** Tiltak innenfor formidling av verdien av våtmark har blitt gjennomført på overnasjonalt, nasjonalt, subnasjonalt og lokalt nivå over hele verden. Tiltak som har hatt god effekt bør vurderes for sin relevans for gjennomføring i Norge. Gruppa anbefaler en kartlegging av tiltak som er gjennomført i andre land, når implementeringen av tiltakene som er foreslått i CEPA-handlingsplanen for 2011-2014 er godt i gang, og det er behov for nye tiltak for en revidert utgave av handlingsplanen (2015).

**Tiltak:**

- Kartlegge ulike tiltak for formidling av verdien av våtmark internasjonalt og identifisere tiltak som har hatt god effekt og som kan overføres til Norge
- Foreslå tiltak som kan iverksettes i Norge og inkluderes i revidert utgave av CEPA-handlingsplan, eventuelt med en tilpasning til norske forhold
- Som en del av arbeidet bør også vellykkede formidlingstiltak innenfor naturmangfold på lokalt, regionalt og nasjonalt nivå vurderes

**Målgrupper:** Miljøvernforvaltningen, våtmarkssentre og andre aktører innen våtmarksformidling.

**Sentrale aktører:** De nasjonale CEPA-kontaktene vil være relevante for å gjennomføre en slik øvelse.

**Kostnadsestimering:** Arbeidsinnsats hos CEPA-kontaktene.

**Gjennomføring:** 2014.

# Del 4 Autorisering av våtmarkssentre

## 4.1 Bakgrunn

I løpet av de siste årene har det dukket opp en rekke initiativer som benytter navn som våtmarkssentre, Ramsarsentre og lignende, og flere er på planleggingsstadiet. I dag er begrepet våtmarkssenter ikke en beskyttet tittel, og det gjør det vanskelig for publikum å vite hva de skal forvente i kontakt med initiativene. For DN er det lite hensiktsmessig å informere om våtmarkssentrene når deres innhold og rolle ikke er nærmere definert. Det har vært uttrykt et behov for i større grad å regulere og kvalitetssikre sentrenes virksomhet. Sentrene har i utgangspunktet ulikt ambisjonsnivå, og ulik størrelse, kapasitet, infrastruktur og organisering. Det er ønskelig å bevare mangfoldet, men samtidig sette noen kriterier som definerer våtmarkssentrene, og som kan benyttes for å kommunisere et mer enhetlig budskap om hva disse utgjør.

Ved å gjøre tittelen beskyttet, vil sentrene i større grad kunne bruke dette i sin markedsføring. En autorisering vil også sees i sammenheng med fordeling av midler til våtmarksrelatert arbeid fremover jf. nasjonalparksentrene.

I 2010 ble det for første gang avsatt øremerkede midler til våtmarkssentrene i Norge. DN fordelt midlene etter søknad, til sammen ca 7,3 mill kr (herav 3 mill kr direkte til Trondheimsfjorden Våtmarkssenter). August 2011 har det blitt fordelt 4,5 mill kr til samme formål for inneværende år. Til sammen har DN de siste årene (2008-2011) fordelt ca 18 mill kr til våtmarks- og sjøfuglsentre i Norge.

### Kartlegging av behov hos sentrene

12.-13. mai 2011 arrangerte DN i samarbeid med Fylkesmannen i Rogaland den tredje samlingen for våtmarksinitiativene i Stavanger. To slike samlinger har vært arrangert tidligere, i Fetsund/Nordre Øyeren høsten 2009 og i Trondheim 2008. På samlingene har initiativtakerne fått mulighet til å presentere seg for hverandre og rapportere om hva de har gjennomført og planlegger å gjøre fremover. Som en del av seminaret i Stavanger ble det gjennomført en diskusjon, og i etterkant har sentrene blitt bedt om å fylle ut et spørreskjema for å kartlegge behov

og prioriterte ønsker blant sentrene for fremtidige satsninger. 12 av våtmarksinitiativene var representert i Stavanger og 13 av 14 sentre svarte på undersøkelsen.

Av tiltak som ble prioritert særlig høyt av sentrene var interaktive kart med informasjon fra de ulike våtmarkssentrene og/eller de ulike Ramsarområdene. Film om våtmark og undervisningsmaterieell var det også stor interesse for. Brosjyrematerieell ble lavere prioritert, blant annet begrunnet med erfaring som viser at brosjyrer og informasjonskampanjer normalt har liten gjennomslagskraft.

Gjennom diskusjonen og spørreundersøkelsen fremkom det at sentrene ser stor nytte av møteplasser for formell og uformell kommunikasjon og erfaringsutveksling. Det ble spesielt vedlagt samlingenes funksjon som møteplass for å få ideer til nye aktiviteter og for å få innspill ved nyutviklinger. En utvikling av et tettere nettverkssamarbeid sentrene mellom var høyt prioritert blant deltagerne, også i form av samarbeid organisert uavhengig av DN.

### CEPA-gruppas anbefaling

CEPA-gruppa leverte høsten 2010 en utredning til DN med et sett med retningslinjer for etablering av autoriserte informasjonssentre. Målet er at sentrene gjennom egen drift og med hjelp av midler fra miljøforvaltningen kan fungere som en offisiell informasjonskanal for bruk og bevaring av våtmarker. På sikt kan det være aktuelt å utvide med flere sentre og flere tiltak som kan nyte godt av disse pionerprosjektene. I det følgende foreslår gruppa minimumskrav og retningslinjer som bør stilles for de første autoriserte våtmarkssentrene i Norge.

## 4.2 Målsettinger

Ut i fra definisjonen av våtmarker er det mange områder i Norge som ikke står på Ramsarkonvensjonens liste. Et nasjonalt informasjonssenter om våtmarker, heretter kun kalt våtmarkssenter, bør derfor først og fremst informere om våtmarker og dernest om Ramsarkonvensjonen og Ramsarområder. Våtmarkssentrene bør også ha en geografisk spredning og representere bredden av våtmarkstyper i hele Norge. Direktoratet for naturforvaltning, som forvaltningsmyndighet, skal ha overordnet ansvar for slike senter og ha en førende rolle i hvordan tilførte midler skal brukes.

## 4.2.1 Mål

Målet med opprettelsen av offisielle våtmarkssenter er å skape forståelse for verdien av den norske våtmarksarven og formidle kunnskap om bruk og ivaretagelse av våtmarksområder, inkludert Ramsar-områder.

CEPA-gruppa har satt opp tre delmål, som skal fungere som føringer for å nå dette hovedmålet:

- Et våtmarkssenter skal informere om våtmarker og Ramsarkonvensjonen, det vil si tilby naturfaglig informasjon
- Et våtmarkssenter skal gi tilbud om naturopplevelser
- Et våtmarkssenter skal være tilgjengelig for mange

## 4.2.2 Målgrupper

Ut i fra målsettingen om å skape forståelse for betydningen av våtmarker og å nå ut til mange er det viktig at målgruppene består av et bredt sammensatt publikum. Våtmarkssentrene vil ha hovedansvaret for egen drift. En primær målgruppe vil derfor være lokalbefolkning, de som bor i umiddelbar nærhet. Dette vil også være en naturlig gruppe å rette seg mot ettersom de også vil være enklest å nå ut til.

En viktig del av hovedmålet er å arbeide med holdninger, og da kan det være av stor betydning å nå ut til unge personer. Et våtmarkssenter skal derfor også aktivt gi tilbud til skoleelever.

Hovedmålgruppene skal derfor være lokalbefolkning og skoleelever. Men det kan gjerne jobbes mot andre aktuelle grupper, som for eksempel fugleinteresserte. Dette vil være opp til det enkelte senteret.

## 4.3 Autorisasjonsvilkår

For å motta midler som et autorisert våtmarkssenter, er det både krav som må oppfylles og generelle retningslinjer som bør følges. Minimumskravene, som beskrives nedenfor i kapittel 4.4, skal regnes som absolutte og omhandler både generell drift og krav til bygning. Disse kravene skal kunne dokumenteres i en eventuell søknad for autorisasjon. I tillegg skal det være mulig å søke om ekstra støtte for å følge de generelle retningslinjene på en god og kreativ måte.

Siden autoriserte våtmarkssenter i Norge i den første tiden vil være i en oppstartsfase skal midlene konsentreres om noen få senter (4-5), slik at de kan bygge opp et godt grunnlag for videre drift. Selv om mange senter vil være avhengig av offentlige midler er det ønskelig at senteret også jobber mot å skaffe egne inntekter. Autorisasjonskravene kan endres over tid.

### 4.3.1 Søknad og rapportering

Det skal søkes hvert år om grunnstøtte til drift av et våtmarkssenter og for å kunne oppnå autorisasjon. I tillegg skal det kunne søkes om støtte til ekstra informasjonstiltak. Eksempler på slike tiltak kan være støtte til utbygging av ekstra utstillinger, eller eventuelt andre kreative tiltak som fremmer hovedmålet. Under kapitlet for generelle retningslinjer listes det opp eksempler på informasjonstiltak som kvalifiserer til ekstra midler ut over grunnstøtten. I søknadsprosessen skal det legges ved grundig dokumentasjon som beskriver hva midlene skal gå til.

Et krav for å motta framtidig støtte vil være rapportering av resultat av tidligere mottatte midler. Det skal utarbeides egne skjema for rapportering.

## 4.4 Autorisasjonskrav

For å kunne oppnå status som et autorisert våtmarkssenter skal alle kravene i kapittel 4.4.1 og 4.4.2 oppfylles og dokumenteres i en søknad.

### 4.4.1 Krav til drift

- Det skal være minst en fast ansatt, fortrinnsvis på heltid, som har kompetanse til å formidle om våtmarker. Å arbeide med våtmarksformidling skal være en prioritert del av arbeidsbeskrivelsen
- Senteret skal ha åpent til faste tider, men åpningstidene kan variere etter sesongen.
- Lokalbefolkningen skal tilbys naturopplevelser og aktivitetsdager ute i en våtmark.
- Senteret skal aktivt gå ut med tilbud til barnehager og skoler på ulike nivå.
- Merkedager skal markeres, for eksempel verdens våtmarksdag
- Senteret skal ha et eget nettsted, eventuelt en nettside med grunnleggende informasjon om drift og åpningstider
- Ansatte og ansvarlige ved senteret skal delta på kurs og nasjonale nettverkssamlinger arrangert av DN

#### 4.4.2 Krav til bygning/lokaler

- Våtmarkssenteret kan integreres i allerede eksisterende naturinformasjonssentre
- Eventuelt kan det fremstå som et selvstendig naturinformasjonssenter med eget bygg, eller med klart adskilte lokaler hvis senteret er en del av en etablert bygg, for eksempel museum, kulturhus, næringshage osv.
- Bygget skal være tilgjengelig for mange og ligge i tilknytning til et befolkningscenter eller turistveg med stor ferdsel
- Senteret skal ha en permanent utstilling med informasjon om våtmark generelt, men også fremheve lokale områder og verdier
- Ramsar og informasjon om Ramsarområder skal være en del av utstillingen, selv om senteret ikke ligger i umiddelbar nærhet til et Ramsarområde
- Det må også legges til rette for naturopplevelser utenom ordinær åpningstid, for eksempel i form av en natursti i nærområdet, turtips i våtmark, eller andre tilbud som ikke krever bemannet personell
- Senteret skal følge den sentrale grafiske profilen som vil bli utformet av DN

### 4.5 Generelle retningslinjer for støtte til informasjonstiltak

Å drive et godt informasjonssenter med minst en fast ansatt er kostbart. Grunnstøtten er kun ment å gi et minimumsgrunnlag for å drifte våtmarkssenteret. Det er ønskelig at senteret i størst mulig grad skal være selvgående og kan skaffe egne inntekter.

Men vi ønsker også "å belønne" de autoriserte sentrene som på en god måte viser initiativ og vilje til utvikling, og klarer å oppfylle hovedmålsetningen og de generelle retningslinjene. Retningslinjene er basert på de tre delmålene som listes opp i kapittel 3.1. Ut over grunnstøtten skal det derfor være mulig å søke om ytterligere midler til informasjonstiltak. Midlene er kun ment for de senter som kvalifiserer til autorisasjon, som beskrevet i kapittel 5.

Tiltakene må dokumenteres i søknaden, med en plan for hvordan midlene er planlagt benyttet. Under følger en mer detaljert beskrivelse av hvilke retningslinjer det er viktig å legge vekt på for å oppfylle hovedmålet, med eksempler på gode tiltak. Tiltak eller aktiviteter som beskrives her kvalifiserer til ekstra støtte så lenge søknaden er godt begrunnet.

#### 4.5.1 Et våtmarkssenter skal gi tilbud om naturopplevelser

Våtmark er en naturtype som er svært godt egnet til å gi en positiv naturopplevelse. Det er mye lys, lyd og lukt i en våtmark, de er lett tilgjengelige og kan tåle stor trafikk hvis den kanaliseres på en riktig måte. Et våtmarkssenter skal gi et konkret tilbud om å oppleve dette. Hvis besøkende får kunnskap om våtmarksområdet gjennom aktiviteter og gode opplevelser, vil det også kunne skapes forståelse for hvorfor det er viktig å ta vare på dem.

Våtmarkssenteret skal gi et konkret tilbud til naturopplevelse gjennom tiltak som gir fysisk tilstedeværelse i våtmark. Det skal prioriteres at dette tilbudet er åpent og gratis for alle som ønsker det.

Opplevelsestilbudet bør om mulig legges utenom vei og støysoner. Det kan også brukes for å vise kontraster mellom utbygd areal og naturareal, noe som vil fremheve betydningen av at området er vernet. Tilbudet skal ikke ha negative konsekvenser for det naturmangfoldet. Hvis tilbudet medfører ferdsel og tilrettelegging i våtmarken skal det foreligge en konsekvensanalyse for naturmangfoldet i våtmarken før tilbudet åpnes. Tilrettelegging skal være skånsom og ikke gå utover opplevelsesverdien, og må selvfølgelig gjøres i samarbeid med både grunneier og forvaltningsmyndighet.

##### Eksempler på tiltak for naturopplevelser:

- bygging av fugletårn eller observasjonsplatåer for å vise frem våtmarken med tilhørende plante og dyreliv, hvor det legges vekt på å vise frem arter som er karakteristiske for våtmarksområdet
- merking og tilrettelegging av stier for fotturer eller sykkeløyper i våtmarksområdet
- tiltak som vil stimulere til opplevelser som kan utfordre sansene, skape nysgjerrighet, gjerne gjennom et samspill mellom kunst og kultur
- tiltak som viser kontraster mellom naturområder og utbygd areal
- eventuelle tiltak og aktiviteter som foregår uten dørs bør være universelt utformet, så langt som mulig

#### 4.5.2 Et våtmarkssenter skal formidle kunnskap

Målet i formidlingsarbeidet skal være å skape kjennskap til og stolthet over naturverdiene i våtmarkene. For å oppnå dette, og for å bidra til å skape holdninger om å bevare våtmarkene, er det viktig å formidle kunnskap om biologien i dem.

##### Eksempler på tiltak for god kunnskapsformidling:

- utforming av nye og spennende utstillinger
- utforming eller innkjøp av brosjyremateriell for kunnskapsspredning
- tiltak som kan gi ekstra tilbud til skoler og barnehager, for eksempel tilbud til "Den naturlige skolesekken"
- FOU-samarbeid som kan etablere senteret som en forskerarena, eventuelt delta i nettverk med ulike aktører
- bidra til kompetanseøkning i våtmarksøkologi
- konkrete aktiviteter, for eksempel ringmerking av fugl
- muligheter for verdiskapning basert på økoturisme (for eksempel fugleturisme)
- gode personressurser – ansette kvalifiserte naturveiledere, eller tilknytte fagpersoner (fagråd)
- tiltak som skaper et mer levende senter med aktiviteter og lokale pådrivere
- bidra aktivt i forvaltning av området
- delta aktivt i overvåking og skjøtsel

#### 4.5.3 Et våtmarkssenter skal være tilgjengelig for mange

En av de viktigste forutsetningene for å spre kunnskap er å nå ut til så mange mennesker som mulig. Derfor bør et våtmarkssenter helst lokaliseres ved et befolkningscenter. Et annet alternativ er om senteret plasseres ved en hovedvei slik at det er synlig for forbipasserende, og kan fungere som en aktuell stoppeplass for folk på gjennomreise.

Det vil også være en stor fordel om senteret kan samarbeide med andre institusjoner med sammenfallende interesser, som for eksempel museer eller andre etablerte turistmål. Andre naturinformasjonssenter er også selvsagte samarbeidspartnere.

##### Eksempler på tiltak for å bedre tilgjengeligheten:

- utforming av en masterplan som beskriver senterets visjoner, formål, utforming og plan for utvikling og finansiering
- utarbeiding av egne informasjonsbrosjyrer med oversikt over aktiviteter og tilbud som kan deles ut til skoler og legges ut ved reiselivsbedrifter og samlingsplasser for lokalbefolkning.
- skilting
- oppdatering og videreutvikling av senterets egen nettside/nettsted
- utnytte sosiale medier som facebook eller twitter

## Del 5

# Implementering og revidering

Implementeringen av CEPA-handlingsplanen vil følge de definerte tidsperiodene under de ulike målene. Implementeringen er avhengig av at det avsettes de nødvendige ressurser til gjennomføring. Det anbefales at handlingsplanen revideres etter fire år, i 2014 og ny, revidert utgave er klar til 2015.

## Del 6 Relevant CEPA-litteratur

### Ramsarkonvensjonen og CEPA

Ramsarkonvensjonens hjemmeside:

[www.ramsar.org](http://www.ramsar.org)

Roles and responsibilities of the CEPA National Focal Points: [www.ramsar.org/pdf/outreach\\_cep\\_a\\_nfp\\_roles.pdf](http://www.ramsar.org/pdf/outreach_cep_a_nfp_roles.pdf)

Presentasjon av Ramsarkonvensjonens CEPA-program: [www.ramsar.org/cda/en/ramsar-activities-cep\\_a/main/ramsar/1-63-69\\_4000\\_0](http://www.ramsar.org/cda/en/ramsar-activities-cep_a/main/ramsar/1-63-69_4000_0)

Andre CEPA-planer: [www.ramsar.org/cda/en/ramsar-activities-cep\\_a-convention-146-s-20252/main/ramsar/1-63-69%5E20252\\_4000\\_0](http://www.ramsar.org/cda/en/ramsar-activities-cep_a-convention-146-s-20252/main/ramsar/1-63-69%5E20252_4000_0)

Brosjyre over Ramsarområder i Japan: [www.env.go.jp/en/nature/npr/ramsar\\_wetland/pamph/index.html](http://www.env.go.jp/en/nature/npr/ramsar_wetland/pamph/index.html)

### Andre relevante initiativer

Den naturlige skolesekken: [www.naturesekken.no/c1187995/om/index.html?&tid=1188266](http://www.naturesekken.no/c1187995/om/index.html?&tid=1188266)

Miljøjournalistene: [www.miljojournalistene.no/-/sandbox/show?ref=mst](http://www.miljojournalistene.no/-/sandbox/show?ref=mst)

Naturen som verdiskaper: [www.dirnat.no/verdiskaping](http://www.dirnat.no/verdiskaping)

Naturveiledning i SNO: [www.naturopsyn.no/content/563/Naturveiledning](http://www.naturopsyn.no/content/563/Naturveiledning)

The Economics of Ecosystems and Biodiversity (TEEB): [www.teebweb.org](http://www.teebweb.org)

Verdiskapningsprogrammet: [www.riksantikvaren.no/Norsk/Prosjekter/Verdiskapningsprogrammet](http://www.riksantikvaren.no/Norsk/Prosjekter/Verdiskapningsprogrammet)

### Andre sider

Naturfagsenteret: [www.naturfagsenteret.no](http://www.naturfagsenteret.no)

Naturindeks (film): [www.youtube.com/watch?v=BI DaDO-avRI](http://www.youtube.com/watch?v=BI DaDO-avRI)

Naturesekken.no [www.naturesekken.no](http://www.naturesekken.no)

Norsk Ornitologisk Forening avd. Hedmark - Våtmarksgruppa: [www.dammer.no](http://www.dammer.no)

Miljøprogram i jordbruket: [www.slf.dep.no/no/miljo-og-okologisk/jordbruk-og-miljo/nasjonalt-miljo-program](http://www.slf.dep.no/no/miljo-og-okologisk/jordbruk-og-miljo/nasjonalt-miljo-program)

# DN-utredning

## oversikt

### 2011

- 9-2011: CEPA-handlingsplan for våtmark 2011-2014
- 8-2011: Endringer i norsk marin bunnfauna 1997-2010
- 7-2011: Lavkart Setesdal/Ryfylkeheiene og Setesdal Austhei - metodeutvikling og validering av kart
- 6-2011: Invasive American Mink (Neovison vison): Status, ecology and control strategies
- 5-2011: Supplerende kartlegging av biologisk mangfold i jordbrukets kulturlandskap, inn- og utmark i Troms med en vurdering av kunnskapsstatus
- 4-2011: Supplerende kartlegging av biologisk mangfold i jordbrukets kulturlandskap, inn- og utmark i Finnmark med en vurdering av kunnskapsstatus
- 3-2011: Genbank 2008 og 2009
- 2-2011: Utbredelsesmodellering av fremmede invaderende karplanter langs veg
- 1-2011: The Norwegian Nature Index 2010

### 2010

- 9-2010: Evaluering av «Program for terrestrisk naturovervåking» (TOV 2000-2010)
- 8-2010: *Overvåking av fjellvegetasjon på Stortussen/Snøtind* - et pilotprosjekt innenfor GLORIA Norge
- 7-2010: Etablering av nye laksestammer på Sørlandet. Erfaringer fra arbeidet i Mandalselva og Tovdalselva etter kalking
- 6-2010: Supplerende kartlegging av biologisk mangfold i jordbrukets kulturlandskap, inn og utmark i Oslo og Akershus, med en vurdering av kunnskapsstatus
- 5-2010: Supplerende kartlegging av biologisk mangfold i jordbrukets kulturlandskap, inn- og utmark i Vestfold, med en vurdering av kunnskapsstatus
- 4-2010: Datagrunnlag for Naturindeks 2010
- 3-2010: Naturindeks for Norge 2010
- 2-2010: Spredning av fremmede karplanter fra veganlegg – kartlegging og metodeutvikling
- 1-2010: Mulige effekter av etablering av stillehavsøsters (*Crassostrea gigas*) i Norge

### 2009

- 6-2009: Overvåking av fjellvegetasjon sommeren 2008 (GLORIA-prosjektet)
- 5-2009: Bleka i Byglandsfjorden – bestandsstatus og tiltak for økt naturlig rekruttering 1999-2008
- 4-2009: Moderne hjorteviltforvaltning med ny virkemiddelbruk mot 2015
- 3-2009: Utvikling av tradisjonelle kulturlandskaper i Barentregionen – KNP-modellen
- 2-2009: GMO Assessment in Norway as Compared to EU Procedures: Societal Utility and Sustainable Development
- 1-2009: Supplerende kartlegging av biologisk mangfold i jordbrukets kulturlandskap, inn- og utmark, i Hordaland med en vurdering av kunnskapsstatus  
Nasjonalt program for kartlegging og overvåking av biologisk mangfold

### 2008

- 10-2008: Klima og effekter på økosystemer og biologisk mangfold -scenario stølslandskapet i Valdres
- 9-2008: Nå eller aldri for Vossolaksen - anbefalte tiltak med bakgrunn i bestandsutvikling og trusselfaktorer
- 8-2008: Reetablering av laks på Sørlandet. Årsrapport fra reetableringsprosjektet 2007
- 7-2008: Evaluering av bekjempelsesmetoder for *Gyrodactylus salaris*. – Rapport fra ekspertgruppe
- 6-2008: Supplerende kartlegging av biologisk mangfold i jordbrukets kulturlandskap, inn- og utmark, i Sogn og Fjordane  
Nasjonalt program for kartlegging og overvåking av biologisk mangfold
- 5-2008: Bestandsstatus for laks i Norge. Prognoser for 2008. Rapport fra arbeidsgruppe
- 4-2008: Supplerende kartlegging av biologisk mangfold i jordbrukets kulturlandskap, inn- og utmark, i Vest- og Aust-Agder, med en vurdering av kunnskapsstatus
- 3-2008: Supplerende kartlegging av biologisk mangfold i jordbrukets kulturlandskap, inn- og utmark, i Buskerud med en vurdering av kunnskapsstatus  
Nasjonalt program for kartlegging og overvåking av biologisk mangfold
- 2-2008: Nasjonal overvåking av marint biologisk mangfold i havområder og Arktis  
– Forslag til overvåkingselementer, lokalisering og kostnadsoverslag
- 1-2008: Supplerende kartlegging av biologisk mangfold i jordbrukets kulturlandskap, inn- og utmark, i Midt-Norge; Møre og Romsdal og Oppdal, med en vurdering av kunnskapsstatus  
Nasjonalt program for kartlegging og overvåking av biologisk mangfold

## KONTAKTINFO

Direktoratet for naturforvaltning. Besøksadresse: Tungasletta 2.  
Postadresse: Postboks 5672 Sluppen, 7485 Trondheim,  
tlf: 73 58 05 00, faks: 73 58 05 01, e-post: [postmottak@dirnat.no](mailto:postmottak@dirnat.no), [www.dirnat.no](http://www.dirnat.no)

Direktoratet for naturforvaltning har sentrale, nasjonale oppgaver og ansvar i arbeidet med å forvalte norsk natur. Det innebærer å bevare naturmangfoldet og legge til rette for friluftsliv og bruk av naturens ressurser.

Direktoratet for naturforvaltning er en rådgivende og utøvende etat, underlagt Miljøverndepartementet. Vi har myndighet til å forvalte naturressurser, gjennom ulike lover og forskrifter som Stortinget har vedtatt.

Ut over lovbestemte oppgaver har vi også ansvar for å identifisere, forebygge og løse miljøproblemer. Direktoratet for naturforvaltning samarbeider med andre myndigheter og gir råd og informasjon til befolkningen.